Hallintovaliokunta, HE 175/2026 vp Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2027

Valtion vuoden 2027 talousarvio kuntatalouden näkökulmasta

Kuntatalouden tilanne ja näkymät

Kuntatalouden kannalta merkittävimmät uudistukset jäivät tällä vaalikaudella kokonaan tekemättä, kun peruspalvelujen valtionosuusuudistus kaatui hallituksen sisäisiin erimielisyyksiin, eikä kiinteistöverotuksen arvostusuudistuskaan edennyt, vaikka sitä on valmisteltu useiden vaalikausien ja hallitusten ajan.

Kuntaliiton Talousbarometrin mukaan talouden nykytila näyttäytyy kunnissa melko vakaalta, kun tilannetta vertaa 12 kuukautta sitten vallinneeseen ajankohtaan. Odotukset kuitenkin heikkenevät arvioitaessa kuntien talousnäkymiä 12 kuukauden kuluttua.

Kuntien talousnäkymät heikkenevät tällä hetkellä paitsi investointipaineiden niin myös korkean työttömyyden, palkkakustannusten nousun sekä valtion rahoitusleikkausten vuoksi. Yksittäisten kuntien taloudellisia lähtökohtia heiluttavat myös väestökehitys, sote-uudistuksen tasauserät sekä taloudellisen kasvun erilainen jakautuminen maan sisällä.

Haastavista ajoista huolimatta kuntien talousnäkymä 12 kuukauden päähän pysyy kuitenkin aikaisemmille vuosille tyypillisellä tasolla. Vahvimmat odotukset ovat alle 5 000 asukkaan kunnissa sekä yli 100 000 asukkaan kaupungeissa. Eniten talouden näkymien odotetaan heikkenevän 5 000–20 000 asukkaan kunnissa.

Lähes koko kuntakenttä on Talousbarometrin mukaan lisäsopeutus-paineiden edessä. Yli 80 prosenttia talousjohtajista arvioi kuntansa sopeutustarpeiden olevan vähintäänkin kohtalaisia. Huomattavia sopeutuspaineita on tänä syksynä 70 kunnassa. Veronkorotuspaineista raportoivat erityisesti 20 000–100 000 asukkaan kunnat.

Pidemmällä aikavälillä kuntien taloudellinen liikkumavara on kapenemassa, mikä haastaa peruspalveluiden järjestämistä ja kehittämistä tulevaisuudessa. Noin 80 prosenttia vastaajista arvioi, että taloudellinen

CC BY

Suomen Kuntaliitto
www.kuntaliitto.fi
etunimi.sukunimi@kuntaliitto.fi

Finlands Kommunförbund
www.kommunforbundet.fi
fornamn.efternamn@kommunforbundet.fi

liikkumavara pienenee tulevien vuosien aikana. Taloudellisen liikkumavaran kasvua havaittiin eniten sekä suurissa että pienissä kunnissa.

Liikkumavara vaikuttaa merkittävästi kuntien investointikykyyn, -haluun ja lainanottotarpeeseen. Peruspalveluinfrastruktuurissa on korjaus- ja rakennustarvetta. Kuntien investoinnit kohdistuvat täysimääräisesti kotimaahan ja työllistävät paikallisesti.

Korkeana pysytellyt työttömyys rasittaa suurten työttömyysetuuskulujen kautta kuntien taloutta ja tehnyt työllisyyspalveluiden järjestämisestä haastavaa. Työllisyyden parantuminen vahvistaisi nopeasti myös kuntien taloutta, kun verotulot kasvaisivat ja työttömyysetuuskulut keventyisivät.

Kuntien valtionavut supistuvat 2027

Kokonaisuudessaan kuntasektorin (kunnat ja kuntayhtymät) valtionavut eli valtionosuudet ja -avustukset yhteensä ovat VM:n Kuntatalousohjelman mukaan ensi vuonna noin 5,7 miljardia euroa. Peruskunnille tuleva kuntien peruspalvelujen valtionosuus (ns. VM-vos) ja verotulomenetysten korvaus ovat tuoreimman ennakollisen laskelman mukaan yhteensä 4,02 miljardia euroa (715 €/asukas). Ne supistuvat noin 28 miljoonaa euroa tähän vuoteen verrattuna. Manner-Suomen 292 kunnasta peräti 219 kunnan valtionosuudet alenevat tähän vuoteen verrattuna. Myös valtionavustusten määrä on merkittävässä laskussa.

Ensi vuonna 10 kuntaa jää kokonaan ilman valtionosuutta ja sen sijaan maksaa omista verotuloistaan valtiolle päin (negatiivisen valtionosuuden kunnat). Uutena valtionosuuksia maksavien kuntien joukkoon tulee ensi vuonna Hartolan kunta. Toisessa ääripäässä 11 kuntaa saa valtionosuuksia yli 2000 euroa asukasta kohti.

Valtionosuusleikkauksilla siirretään veronkorotusvastuu kunnille

Tärkeimmät syyt kuntien valtionosuusrahoituksen heikentymiseen ovat hallituksen tekemän -75 miljoonan euron valtionosuusleikkauksen jatkuminen, kustannustenjaon negatiivinen tarkistus (-55 milj. €) ja indeksijäädytyksen koventaminen -2,8 %-yksikköön (-91 milj. €). Lakisääteinen 3,5 prosentin indeksikorotus olisi lisännyt valtionosuutta 111 miljoonaa euroa, mutta indeksijäädytys leikkaa sen vaikutuksen lähes täysin.

Indeksikorotusten perusajatuksena on, että kunnille kompensoidaan kustannustason nousu. Samaa mekanismia sovelletaan kansalaisille maksettavissa sosiaalietuuksissa ja veronmaksajien tuloveroasteikkoihin tehtävissä indeksitarkistuksissa. Kuntien ”ostovoimaa” tämä 2,8 prosentin indeksileikkaus heikentää merkittävästi. Samalla on kuitenkin tiedossa, että

kunta-alan palkankorotukset aiheuttavat kunnille KT:n arvion mukaan ensi vuonna noin 470 miljoonan euron eli 3,85 prosentin palkkakustannusten nousun. Kuntien toimintamenoista yli puolet on henkilöstömenoja. Siltä osin, kun kustannusten nousua ei pystytä kattamaan eläköitymistä hyödyntämällä, kunnat joutuvat kattamaan kustannusnousun omilla verotuloillaan.

Monessa kunnassa lasten määrän nopea väheneminen pienentää valtionosuuden perusteena käytettäviä laskennallisia kustannuksia ja sen myötä kuntien valtionosuusrahoitus vähenee. Kustannuksia pysyvästi alentavien palveluverkkoratkaisujen toteuttaminen on kunnissa hidas ja vaikea prosessi.

VM pyysi loppukesästä lausuntoa 75 miljoonan euron valtionosuusleikkauksen jatkosta ja indeksijäädytyksen koventamisesta. Kuntaliitto lausui jo tässä yhteydessä, että emme pidä hyväksyttävänä uusien leikkausten kohdentamista kuntien talouteen ja palveluihin.

Leikkaukset siirtävät veronkorotus- ja sopeutuspaineita julkisen talouden sisällä valtiolta kuntien hoidettavaksi. VM:n arvion mukaan leikkausten myötä kuntien jo nyt erittäin voimakkaasti eriytyneet veroprosenttien ääripäät etääntyisivät toisistaan vielä lisää. Vuonna 2026 Manner-Suomen matalimmat veroprosentit ovat Kauniaisten 4,7 sekä Helsingin, Espoon ja Kustavin 5,3. 15 kunnassa veroprosentti on vähintään 10 ja korkein prosentti on Pomarkun 10,9.

Kunnilta leikkaaminen on aina pois lapsilta ja sivistyksestä

Sopeutustarpeet ja -paineet kohdistuvat kuntiin vaihtelevasti. Osalla kunnista on taloudessaan puskuria, mutta osa on vaikeuksissa jo ilman näistä leikkauksista tulevaa lisäkuormaa. Lapsimäärän vähenemisestä aiheutuva sopeutustarve ja -mahdollisuudet eivät aina kohtaa.

On syytä tässäkin yhteydessä muistuttaa siitä, että jokainen kuntien talouteen kohdistettava heikennys kohdistuu lapsiin, nuoriin ja perussivistyspalveluihin. Kuntien nettokäyttökustannuksista eli verotuloilla ja valtionosuuksilla katettavista menoista vuonna 2025 sivistyspalvelut veivät yli 80 prosenttia ja yli 80 prosenttia sivistysmenoista kului varhaiskasvatuksen, esi- ja perusopetuksen ja lukiokoulutuksen järjestämiseen. Kuntatalous on siis ensisijaisesti sivistystoimen taloutta. Kuntien verotulot ja valtionosuudet käytetään lasten ja nuorten kasvatukseen ja koulutukseen.

Hallitus on lisännyt kuntien tehtäviä perusopetuksessa (tuntimäärien lisäys ja oppimisen tuen uudistus) ja luvannut rahoittaa ne valtionosuuksia korottamalla. Näin on muodollisesti tehtykin, mutta valtionosuusleikkauksilla on viety pois näiden tehtäväperusteisten korotusten hyödyt. Käytännössä kunnat on jätetty yksin vastaamaan lakimuutosten aiheuttamista lisäkustannuksista. Normien purkamisen varjolla, mutta ilman todennettua säästövaikutusta, on tehty valtionosuuksiin yli 20 miljoonan euron vuosittainen leikkaus.

Työttömyysetuuksista ja toimeentulotuesta 1,3 miljardin lasku kunnille

Indeksileikkauksen kiristäminen ja lisäkuorman kaataminen kuntien vastuulle on kohtuutonta tilanteessa, jossa kuntien talouteen on juuri äskettäin eli vuodesta 2025 alkaen tullut uusia vastuita työttömyyden hoidosta. Heikon työllisyystilanteen takia etenkin työttömyysetuuksien rahoitusosuus on kasvanut ennakoitua enemmän. Valtionosuuskompensaation perusteena oli arvio 216 miljoonan euron kulukasvusta, mutta toteuma oli 120 miljoonaa euroa enemmän. Kokonaisuudessaan kuntien rahoitusosuus työttömyysetuuksista nousi viime vuonna 806 miljoonaan euroon. Tähän ei ole tänä vuonna ja ensi vuonnakaan näköpiirissä helpotusta, vaan kustannukset ovat kasvamassa vielä 100 miljoonalla noin 900 miljoonaan euroon. Työttömyysetuuskulujen kompensaatio kattaa siis enää vain puolet kunnille TE-uudistuksen myötä kohdistuneesta työttömyysetuuskulujen 400 miljoonan euron kasvusta.

Perustoimeentulotuen rahoitusosuus on toinen sosiaalietuus, joka rasittaa kuntataloutta valtionosuuden vähennysten kautta. Se pienentää kuluvana vuonna kunnille tuloutettavaa valtionosuutta noin 360 miljoonalla eurolla, mutta nousee ensi vuonna jo 480 miljoonaan euroon, siis 120 miljoonalla eurolla. Näitä muutoksia valtionosuusindeksit eivät huomioi.

Työttömyysetuuskulut ja toimeentulotukimenot aiheuttavat kunnille ensi vuonna yhteensä jo 1,4 miljardin euron kustannusrasituksen, mikä vastaa lähes yhden veroprosentin tuottoa koko maan tasolla ja monissa kunnissa rasite on suhteessa vielä suurempi.

SUOMEN KUNTALIITTO

Olli Riikonen
Erityisasiantuntija

Liite Diaesitys: Kuntien veroeurot käytetään lasten kasvatukseen ja koulutukseen